Maa- ja metsätalousvaliokunta perjantai 22.09.2023 klo 09.00 / O 18/2023 vp / Asiantuntijapyyntö

Valiokunnan edustajien kaikkiin kysymyksiin ei ehditty käytettävissä olevan ajan puitteissa vastaamaan, mutta toivottiin kirjallista yhteenvetoa erityisesti maksuaikatauluihin liittyvistä kysymyksistä.

Valiokunnan jäsenten kysymykset koskivat sitä, mitä maksuaikataulujen muutoksesta viljelijöille aiheutuville ongelmille voidaan tehdä.

Yhteisen maatalouspolitiikan (YMP) tavoitteet ovat entistä moninaisempia. Vaikuttavuuden ja uusien tavoitteiden sisällyttämiseksi politiikan toimeenpanoon tukijärjestelmistä tulee väistämättä monimutkaisempia. Tästä seuraa valitettavasti se, että maksuaikataulut muuttuvat käytännössä jokaisen EU-maatalouspolitiikan ja sen kansallisten sovellusten uudistuksen yhteydessä. Julkisten varojen tarkka seuranta on EU-varojen käytössä ydinasia. Suomen tavoite on toisaalta tulouttaa kaikki meille osoitetut EU-varat. Siksi tukien toimeenpanoon suhtaudutaan vakavasti ja säädöksiä noudatetaan.

Ruokavirasto, Suomessa toimivaltaiseksi maksajavirastoksi hyväksyttynä tahona, on yleiseurooppalaisessa vertailussa maksanut maataloustuet perinteisesti ensimmäisten maiden joukossa. Ruokavirasto tiedotti uuden toimeenpanokauden aiheuttamista muutoksista maksuaikatauluihin hyvissä ajoin (lokakuusta 2022 alkaen), kun historiallisen suuren toimeenpanomuutoksen yksityiskohdat alkoivat selvitä.

Ajoissa tehtävä, avoin ja selkeä tiedottaminen on ollut viranomaisten keskeisin väline auttaa tuensaajia varautumaan siihen, että muutoksia maksuaikatauluihin on tulossa. Ruokavirasto on painottanut viestinnässään ennakoivaa tiedottamista siten, että muutokset eivät olisi tulleet kellekään yllätyksenä.

Kun edunsaajalla on ollut tieto muutoksista, mahdollisien vaikutusten ennakoivat toimenpiteet on voinut aloittaa. Erityisesti kyseeseen tulee vaikkapa ennakoiva rahavirtojen arviointi eli käytännössä hankintojen, rahoituksen ja toisaalta myyntien ajoitus sekä mahdollisen väliaikaisen lisärahoituksen hankinta tai viljelijätukien panttaus, niissä rajoissa kuin se on viljelijälle ollut mahdollista.

Maataloushallinnossa olemme varsin tietoisia siitä, että maatalousyrittäjien taloudellinen tilanne vaihtelee erityisen paljon. Osalla, karkeasti arvioituna noin viidenneksellä taloudellinen tulos ja sitä kautta usein myös maksuvalmius on varsin vahva, eivätkä tukipolitiikan muutokset juuri vaikuta toimintaan. Osalla tiloista koko tukien osuus yrityksen tulovirrasta on niin pieni, että muutokset eivät aiheuta ongelmia.
Yli puolet maatiloista pärjää keskimäärin siedettävästi ja heillä on kykyä sopeutua myös uusiin maksuaikatauluihin, mutta se edellyttää aktiivista neuvottelua rahoittajien, yhteistyökumppaneiden sekä tuotteiden ostajien ja panosten myyjien kanssa. Selvää on, että tämä on tuottanut viljelijöille lisävaivaa ja ehkä lisäkulujakin.

Ongelmallisempaa on sillä karkeasti noin viidenneksen tilajoukolla, joilla vieraan pääoman määrä suhteessa liikevaihtoon on usein suuri, tukien merkitys liikevaihdolle iso ja tuotannolliset ongelmat ovat ajaneet maksuvalmiuden jo ennakkoon karikolle. Juuri heille voi olla erityisen pulmallista järjestellä esimerkiksi rahoitusta uudelleen, johtuen esimerkiksi siitä, että rahoituksen ehdot ovat viimeisen viidentoista vuoden aikana kiristyneet merkittävästi. Lisäksi lisälainoitusta voi olla vaikea saada, jos tilanne on jo valmiiksi erityisen heikko. Ongelmallinen yhtälö on sellainen, jossa tukien rooli tilan liikevaihdosta on erityisen suuri, maksuvalmius on päästetty heikoksi eikä itse tilanteeseen ole tartuttu ajoissa. Näiden usein ongelmallisiin tilanteisiin joutuneiden maksuvalmiuden parantamiseksi on ollut tarjolla ja on tulossa myös tarjolle maksuvalmiuslainoja, joilla edellä kuvattuja ongelmallisimpia tilanteita voi yrittää välttää. Pulmallista on,

että usein kyseiset välineet ovat jo käytössä eikä rahoittaja välttämättä lainoita enää enempää, vaikka se esimerkiksi valtiontakauksen muodossa valtion keinovalikoimassa olisikin.

Usein keskustelussa on noussut esille, että korkotuettujen lainojen maksuaikataulu (lokakuu-huhtikuu) on ongelmallinen tukimaksujen aikataulujen muuttuessa. Säädöksissä ei ole esteitä muuttaa lyhennysten päivämääriä, jolloin valtiolla ei ole säädöksin annettavia keinoja korjata tilannetta. Kyse on rahoittajan ja yrityksen välisestä asiasta. Asiaa on pidetty esillä jo vuoden ajan, myös korkealla poliittisella tasolla valtion ja rahoituslaitosten välillä, joten yllätyksenä se ei tule myöskään rahoittajalle. Viranomaisten kanssa on keskusteltu erilaisten muiden eräpäivien siirroista, joista viljelijän tulisi sopia kunkin viranomaisen kanssa erikseen.

Valiokunnan kysymyksissä pe 22.9.2023 tiedusteltiin myös sitä, onko luomukorvauksen maksuaikatauluun tullut muutosta. Aikataulut ovat Ruokaviraston ilmoituksen mukaisia. Taustaksi on hyvä todeta, että maksuaikataulun muutoksista vuonna 2023 alkavalle kaudelle tiedotettiin ensimmäisen kerran 7.10.2022. Tällöin luonnonmukaisen tuotannon korvaus (85 %) arvioitiin voitavan maksaa tukihakuvuotta seuraavan vuoden huhtikuussa. Kuitenkin jo 13.4.2023 on tiedotettu siitä, että EU-komission kanssa käytyjen keskustelujen perusteella maksamisen edellytykset ovat sellaiset, että luomukorvauksen ennakoiden maksaminen (85 %) on mahdollista hakuvuoden marraskuussa. Maksuaikataulun aikaistus näiden tukien osalta tiedotettiin erikseen, mikä on saattanut aiheuttaa väärinymmärryksiä.

Syyskuun lopulla, kun ensimmäinen toimeenpanovuosi on käynnissä, julkisella vallalla on kovin vähän keinoja muuttaa nykyistä tilannetta. Tuotehinnat määräytyvät markkinoilla ja satovaihtelut riippuvat pitkälti sääolosuhteista ja tietysti tuotannollisista valinnoista. Yllä mainituilla tavoilla maataloushallinto on pyrkinyt ennakoivalla tiedonvälityksellä tilannetta helpottamaan. Politiikkavalmistelu ja ratkaisut on tehty useamman vuoden aikana, ennen vuoden 2023 toimeenpanon ja pääministeri Petteri Orpon hallituskauden alkua.

Yksi erityisryhmä tuensaajien joukossa on Etelä-Suomen maito- ja nautasektori. Nauta- ja lypsylehmäpalkkioiden aikataulu on erilainen kuin aiemmin. Vuoden 2023 eläinpalkkioiden toimeenpanoaikatauluun on vaikuttanut se, että vuodelle 2022 tukijärjestelmä muuttui merkittävästi ja nyt vuodelle 2023 se muuttui uudestaan hyvin merkittävällä tavalla. Uuden kauden eläinpalkkioissa on hyvin erilaiset tukijärjestelmät, mutta niiden poliittinen tavoite on ollut säilyttää tuet hyvin samankaltaisena kuin aiemmin, jonka vuoksi uuteen säädöskehikkoon sovitettuna kokonaisuus on toimeenpanon kannalta erityisen hankala. Poliittisin päätöksin on haluttu valita tälle kaudelle mahdollisemman samanlainen eläinpalkkioiden tukijärjestelmä kuin viime kaudella. Maksuaikatauluihin kohdistuva paine tiedostettiin jo tässä valmistelussa, mutta se ei lopulta osoittautunut päätöksenteossa korkeimmalle prioriteetille vaan tukijärjestelmän muut tavoitteet tulivat mahdollisimman aikaisen maksuaikataulun sijaan etusijalle. Vuoden 2023 lypsylehmä- ja nautapalkkioiden 1. erän maksuaikataulut on tiedotettu lokakuussa 2022. Koko Suomen maito- ja nautasektorin kannalta on hyvä huomioida, että pohjoisen tuen järjestelmän (joka kattaa noin 80% maidon- ja naudanlihantuotannosta) maksuaikataulut ovat pysyneet ennallaan.